

Socialdepartementet

Program för en god äldreomsorg

– överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting

Bakgrund

Alla människor ska kunna åldras i trygg förvissning om att det finns tillgång till vård och omsorg av hög kvalitet ända fram till livets slut. De allra sjukaste äldre ska tas omhand på ett bättre sätt än vad som är fallet idag. Äldre måste också få större inflytande och större valfrihet och kvaliteten måste bli bättre inom äldreomsorgen. Detta konstaterade regeringen i budgetpropositionen för 2010. För att uppnå detta behövs riktade satsningar, som görs i samverkan mellan staten och huvudmännen. Det behövs åtgärder för att stärka den kunskapsbaserade styrningen av äldreomsorgen, och för att förbättra uppföljning och kontroll av kvalitet, resultat och effektivitet inom äldreomsorgen.

För att alla vård- och omsorgsgivare, offentliga såväl som privata och enskilda, ska kunna utveckla kvaliteten i vården och omsorgen är det avgörande med förbättrad statistik, systematisk uppföljning och möjlighet till jämförelser. Den kunskap som genereras måste spridas och tillämpas samtidigt som arbetssätt som inte är ändamålsenliga utmönstras. Förutsättningarna att införa den kunskap som skapas av bl.a. uppföljning och forskning varierar mellan olika kommuner och landsting. För att förbättra dessa förutsättningar vill regeringen stödja huvudmännens arbete med att stärka regionala strukturer för analys och implementering av kunskapsbaserade metoder och arbetssätt. Genom att stärka dessa strukturer för kontinuerlig kunskapsutveckling förbättras möjligheterna för äldre att få del av vård och omsorg av hög kvalitet i hela landet. En mångfald av utförare inom äldreomsorgen är en förutsättning för valfrihet och fler utförare kan även bidra till innovativa lösningar som främjar kvalitet och effektivitet. Exempel på andra angelägna satsningar är att utveckla tillgången på data, kvalitetsindikatorer, termer, begrepp och informationsstruktur samt att främja utvecklingen av entreprenörskap, mångfald av utförare och förnyelse inom vården och omsorgen.

För att stödja kommunerna i deras arbete med att förbättra och effektivisera nuvarande informationshantering bedömer regeringen att det finns anledning

att anpassa den nationella IT-strategin för hälso- och sjukvården så att den i större omfattning innefattar även den kommunala vården och omsorgen.

Regeringen har nyligen undertecknat en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting om att gemensamt arbeta fram en nationell plattform för en evidensbaserad kunskapsutveckling inom socialtjänsten. Denna plattform kommer att vara viktig för hur staten, i samverkan med huvudmännen, ska stödja kunskapsutveckling inom äldreomsorgen. Plattformen utgör också en viktig grund för arbetet med ett program för en god äldreomsorg.

Program för en god äldreomsorg

Målen för äldrepolitiken som helhet är att äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag. Äldre ska kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt och ha tillgång till god vård och omsorg.

Genom programmet för en god äldreomsorg syftar regeringen till att stödja huvudmännen i arbetet med att säkerställa en vård och omsorg för äldre som innebär valfrihet och god tillgänglighet, självbestämmande, trygghet och inflytande och som bygger på kunskapsbaserade insatser av hög kvalitet som följs upp och utvärderas.

Systematiserad kunskap behövs för att peka på vilka typer av förbättringar som är önskvärda och vilken potential förbättringarna kan ha. Därutöver krävs ett systematiskt förbättringsarbete för att omsätta kunskaper till praktisk handling. Medborgare, personal och beslutsfattare måste ha tillgång till ändamålsenlig information.

För att identifiera problem, visa om förändringar leder till förbättringar och för att stimulera lärande behövs en fortsatt nationell verksamhetsuppföljning utifrån nationella kvalitetsindikatorer med öppna jämförelser. I programmet för en god äldreomsorg ingår även att utveckla valfriheten och ökad mångfald av utförare för att skapa goda förutsättningar för en god äldreomsorg med den äldre i centrum.

För detta ändamål avser regeringen avsätta 50 miljoner kr 2010. Förutom detta avser regeringen avsätta 10 miljoner under 2010 som hittills delfinansierat FoU-verksamheter inom äldreområdet.

I budgetpropositionen för 2009 anger regeringen att det är angeläget att statens bidrag till kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten sker på ett mer enhetligt och långsiktigt sätt än tidigare och i nära samverkan med huvudmän och andra intressenter.

Överenskommelsen om ett program för en god äldreomsorg inleds med en ettårig överenskommelse där det är viktigt att betona att insatser som staten finansierar ska ha en livslängd på högst tre år om inte särskilda skäl motiverar en förlängning. Samtliga projekt som omfattas av överenskommelsen ska följas upp och utvärderas inför 2011 års överenskommelse.

För varje projekt ska arbetets utveckling redovisas där en särskild redovisning görs av hur de ekonomiska medlen har använts. Vidare ska en bedömning göras av den fortsatta utvecklingen av projektet, t.ex. om det finns behov av att fortsätta projektet i sin nuvarande form, om någon förändring bör ske, hur länge projektet bedöms behöva drivas, och i de fall projektet är slutfört, en redovisning av projektet som helhet.

Insatser för 2010

Regeringen har under mandatperioden genomfört ett flertal åtgärder för att främja utvecklingen av god kvalitet i äldreomsorgen. Stimulansbidrag, investeringsstöd, satsning på äldreforskning och teknik för äldre är sådana exempel. Men det behövs även åtgärder för att stärka den kunskapsbaserade styrningen av äldreomsorgen och för att förbättra resultat och effektivitet inom äldreomsorgen.

Nationell IT-strategi för vård och omsorg

Den *Nationella ledningsgruppen för IT i vård och omsorg* har sedan 2005 varit ansvarig för att utarbeta och följa upp den Nationella IT-strategin för vård och omsorg. För att realisera strategins vision om en effektiv och sammanhållen informationsförsörjning krävs en fortsatt nationell samordning. Arbetat med den nationella IT-strategin går 2010 in i ett nytt skede, där informationsutbytet mellan kommuner, landsting och privata, ideella och idéburna utförare står i fokus.

En struktur för regional samverkan

En viktig förutsättning för en god vård och omsorg för äldre är att informationsutbytet fungerar mellan kommuner, landsting och utförare. När antalet privata, enskilda och idéburna aktörer ökar blir det ännu viktigare att informationsutbytet fungerar för att garantera kvalitet och säkerhet. Att IT-utvecklingen inom socialtjänsten sker samordnat med den inom hälso- och sjukvården skapar också förutsättningar för förbättrad samverkan och informationsutbyte över huvudmannaskapsgränsen. Det skapar också förutsättningar för ett mer effektivt resursutnyttjande. Detta förutsätter dock en enhetlig modell för hur information är strukturerad och gemensam terminologi för att säkerställa en hög användbarhet och kvalitet i all vård och omsorgsdokumentation. En utgångspunkt för arbetet är att IT-strategin beaktar de krav på sekretess som finns mellan huvudmän och olika verksamhetsgrenar inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Bland de personer som behöver insatser från socialtjänst och hälso- och sjukvård utgör äldre en betydelsefull grupp. Det kan exempelvis handla om att viktig information om hälsotillståndet för en äldre person med insatser från socialtjänsten snabbt och säkert kan följa personen om denne kommer i behov av hälso- och sjukvård. Därför krävs det en modern och fungerande IT-infrastruktur hos kommunerna. Den nationella IT-strategin för vård och omsorg har hittills omfattat i huvudsak landstingens verksamhet. Strategin vidgas nu genom en satsning som leder till en modernisering av

kommunernas IT-infrastruktur inom socialtjänsten och förbättrade förutsättningar till samverkan över huvudmannaskapsgränserna. De nationella målen i IT-strategin ska gälla även kommunerna, med fokus på äldreomsorgen och socialtjänsten. Ungefär 75 procent av kommunerna saknar idag de IT-resurser som krävs för att klara den kommande e-utvecklingen och nå de nationella målen i bl.a. Nationella IT-strategin för vård och omsorg. De privata, enskilda och idéburna aktörerna har på motsvarande sätt varierande förutsättningar och även en problematik där flera av aktörerna är utförare i flera landsting/kommuner som ofta ställer olika krav på utförarnas IT-system. Eftersom antalet kommuner och antalet privata, enskilda och idéburna utförare är stort behöver den regionala kommunsamverkan som etablerats under det senaste året vidareutvecklas och stärkas.

Under 2009 har staten inom ramen för Dagmaröverenskommelsen satsat 10 miljoner kronor och kommunerna 10, 5 miljoner kronor på regionala kommunsamverkan inom IT-området för vård och omsorg.

Nationellt åtagande

Målsättningarna för den regionala organisationen är:

- att alla involverade parter dvs. staten, landsting, kommuner och privata och idéburna aktörer medverkar
- utveckling och konsolidering av IT-plattformar
- utveckling av system för samutnyttjande av IT-resurser, t.ex. där mindre kommuner kan utnyttja större kommuners kunskap och erfarenhet
- implementering av IT- strategin på regional nivå

Kostnad 10 miljoner kronor under 2010 som utbetalas till Sveriges Kommuner och Landsting.

Samordning på nationell nivå

I den nationella IT-strategin har ansvaret för genomförandet för de olika insatsområdena fördelats mellan staten och huvudmännen, och en kärnuppgift för statens åtagande är att i samverkan med huvudmännen säkerställa en hög informationskvalitet och utarbeta tydliga regelverk för en strukturerad dokumentation inom vård- och omsorgssektorn. Information av hög kvalitet är avgörande inte enbart i mötet mellan patienten och vårdgivaren som stöd i själva vårdarbetet, utan informationen ska också kunna användas för kvalitetsuppföljning, öppna jämförelser, forskning och styrning av verksamheten. För att uppnå en säker information och kommunikation och användning av allmänna IT-resurser över huvudmannaskapsgränser behövs nationell samverkan kring ett antal utvecklingsområden. Därför görs en särskild satsning på nedanstående utvecklingsområden.

1. Gemensam informationsstruktur och fackspråk

För att informationsstrukturen ska kunna fungera krävs det att det finns en standardiserad användning av termer, klassifikationer och fackspråk inom socialtjänsten. Detta är en förutsättning för att kunna söka information i systemet vilket i sin tur underlättar för kvalitetsuppföljning. Inom hälso- och sjukvården finns sedan länge ett utvecklat arbete med gemensamma termer och begrepp, och på ett motsvarande sätt behövs en utveckling av standarder inom socialtjänsten. Dessa bör bygga på enhetliga modeller för att skapa förutsättningar för en elektronisk överföring av information mellan olika vård- och omsorgsverksamheter. Detta övergripande arbete genomförs i Socialstyrelsens projekt *Nationell informationsstruktur* och *Nationellt fackspråk för vård och omsorg*. Projekten syftar till att ge grundläggande förutsättningar för en mer ändamålsenlig, entydig och strukturerad vård- och omsorgsdokumentation.

Målsättningarna med arbetet är att

- uppnå en informationsstruktur med gemensamma termer, klassifikationer och fackspråk inom socialtjänsten, och som bygger på gemensamt överenskomna modeller med hälso- och sjukvården
- att kommunernas samlade socialtjänstverksamhet, privata, enskilda och idéburna aktörer samt staten innefattas av informationsstrukturen

Medverkande parter: Socialstyrelsen och SKL

2. IT-infrastruktur och juridiska förutsättningar

Det är alltför vanligt att kommuner och även andra aktörer har upphandlat IT-system som inte har möjlighet att kommunicera med programvaror från andra företag. Därigenom kan information om t.ex. äldre multisjuka inte utbytas mellan exempelvis landsting och kommun. En förutsättning för detta är att informationsutbyte måste kunna ske säkert och effektivt oavsett vilken leverantör som tillhandahåller systemen och programvaran. För att långsiktigt möjliggöra och stödja ett elektroniskt informationsutbyte över huvudmannaskapsgränserna för vård och omsorg måste därför aktörerna i samverkan arbeta fram tydliga beskrivningar och kravspecifikationer på IT-infrastrukturen. Även de juridiska förutsättningarna för informationsutbyte, exempelvis mellan huvudmän och utförare måste klargöras. Det finns en rad juridiska krav, t.ex. sekretess som måste uppfyllas.

Målsättning för arbetet med samordning på nationell nivå:

- att kvalitet och säkerhet i informationshanteringen garanteras.
- att enighet uppnås om vilken generell och nationell kravställning på roll- och behörighetshantering som ska gälla inom den offentliga verksamheten.

Kostnad: 10 milj. kr som utbetalas till Sveriges Kommuner och Landsting

Utveckla tillgången till data

Arbetet med att säkra tillgången till relevanta data som mäter bland annat kvalitet och kostnader inom äldreomsorgen pågår redan men det finns behov av ytterligare insatser. Den kunskap och de modeller för strukturerad information som utvecklats inom Socialstyrelsens projekt Nationell informationsstruktur och Nationellt fackspråk för vård och omsorg utgör här en viktig grund för fortsatt arbete inom socialtjänsten.

Aktiviteter 2010

Socialstyrelsen i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting påbörjar genomförandet av den femåriga handlingsplanen för att säkerställa god tillgång på tillförlitliga data och skapa förutsättningar för öppna jämförelser som Socialstyrelsen ska ta fram i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting (presenteras den 15 januari 2010). Planen omfattar fortsatt utveckling av relevanta indikatorer på kvalitet, resultat och effektivitet inklusive kostnadsdata. Den gäller även utveckling av enhetliga termer och begrepp, metoder för datainsamling och uppföljning av indikatorer som tas fram inom äldreomsorgen och hemsjukvården.

Kostnad: 5 milj. kr som utbetalas till SKL.

Förstärkt ledarskap

Den förbättring och utveckling som programmet för en god äldreomsorg ska åstadkomma ställer höga krav på chefer och ledare inom socialtjänsten. De måste kunna kunskapsstyra och utveckla sina verksamheter med stöd av bl.a. öppna jämförelser och andra data som beskriver resultat och kvalitet. I den kommande äldrepropositionen föreslås satsningar på ledarskapet och då främst till första linjens chefer och arbetsledare. Det är viktigt att som komplement till förstärkt ledarskap på lägre nivåer även ge bättre förutsättningar för ett strategiskt ledarskap till de högst ansvariga för socialtjänsten.

I linje med den ”Nationella strategin för kvalitetsutveckling genom öppna jämförelser inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården” föreslås att Sveriges Kommuner och Landsting (ansvarig), Socialstyrelsen och övriga parter i samarbete med Socialdepartementet genomför:

- en nationell konferens för förankring av insatser kring ”leda för resultat” riktat till kommundirektörer och socialchefer
- ett nationellt utvecklingsprogram – en pilotutbildning för social- och äldreomsorgschefer med ledningsgruppsmedlemmar samt
- en kvalitetsutbildning för stödfunktioner i socialtjänsten

– ett pilotprojekt för att säkerställa processer för datainsamling och analyser av statistik med beaktande av förslag från Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting i ovan nämnda handlingsplan.

Kostnad: 5 milj. kr som utbetalas till SKL

Stärkta regionala strukturer till stöd för kunskapsutveckling inom äldreområdet

Inom ramen för det pågående arbetet med en nationell plattform för en evidensbaserad kunskapsutveckling inom socialtjänsten som SKL, Socialstyrelsen och Socialdepartementet utarbetar gemensamt ska modeller utarbetas för att långsiktigt tillgodose behovet av regionala strukturer för implementering av riktlinjer, ny kunskap, genomförande, utvärdering m.m. Stärkta strukturer på läns/regionnivå inom äldreområdet föreslås utgöra en pilot och utvidgad del av plattformsarbetet. Socialdepartementet och Sveriges Kommuner och Landsting utarbetar under våren 2010 en avtalsmodell där statens respektive huvudmännens åtaganden framgår. Förslagsvis bör huvudmännen avkrävas avsiktsförklaringar där det exempelvis anges

- på vilket sätt satsningarna på stödstrukturer förväntas leda till bättre kvalitet i äldreomsorgen samt hur detta ska följas upp och redovisas,
- att länets/regionens samtliga kommuner och landstinget är delaktiga,
- på vilket sätt FoU-kompetens, universitet/högskola eller motsvarande förväntas bidra till högre kvalitet,
- hur de strukturer länen planerar för efterhand kan appliceras på hela socialtjänsten, dvs. äldreomsorgen, individ- och familjeomsorgen, funktionshinder samt gränssnittet till hälso- och sjukvård. De erfarenheter som finns från projektet Kunskap till Praktik bör i många fall vara relevanta att bygga vidare på.
- hur arbetet är koordinerat med bildandet av regionala IT-plattformar,
- på vilket sätt stödstrukturerna kan bidra till att olika data såsom Öppna Jämförelser, kvalitetsindikatorer etc. kan utgöra konkreta redskap för verksamhetsanalyser och – utveckling inom äldreomsorgen.

Principer för fördelning av medel görs utifrån relevanta nyckeltal för länen/regionerna. Arbetet med att utveckla avtalsmodell enligt ovan ska vara klart senast maj 2010 och målet är att ett avtal ska träda i kraft 1 juli 2010.

Regeringen har sedan tidigare avsatt 10 miljoner kronor för 2010 till FOU-verksamheter inom äldreområdet. Socialstyrelsen kommer efter sedvanligt ansökningsförfarande att besluta om medelstillelningen. För att satsningarna på regionala stödstrukturer ska bli effektiv bör de verksamheter som beviljats medel i görligaste mån ingå som en del i de regionala strukturerna.

Kostnad 15 miljoner kronor under 2010 varav 13 miljoner kronor till uppbyggnad och finansiering av stödstrukturer samt 2 miljoner kronor till nationellt utvecklingsarbete inklusive utvärdering

Satsning på entreprenörskap och ökad mångfald

För att fortsätta att främja utvecklingen av entreprenörskap och mångfald inom vård- och omsorgsområdet vidtas ett antal åtgärder. Åtgärderna ligger i linje med de förslag som Nutek (numera Tillväxtverket) presenterade i sin handlingsplan för området. Insatserna ska förstärkas för att ytterligare stimulera en mångfald av utförare för förnyelse av välfärdssektorn som gynnar både patienter, brukare och entreprenörer. Detta görs bl.a. genom inrättandet av ett nationellt välfärdsutvecklingsråd – där bl.a. SKL ska ingå – som ska samla olika aktörer och kontinuerligt ha en dialog om hinder för utveckling på marknaden.

Kostnad: 5 miljoner kronor för 2010

Godkännande av överenskommelsen

Överenskommelsen blir giltig när den godkänts av regeringen och av Sveriges Kommuner och Landstings styrelse samt under förutsättning att riksdagen ställer erforderliga medel till regeringens förfogande.

Stockholm den december

För staten

För Sveriges Kommuner
och Landsting

Ragnwi Marcelind
statssekreterare

Håkan Sörman
verkställande direktör